

Vajda Miklós

ÉN NAGY, BÚS, MAGYAR SÖRÖZÉSEM

1978 tavaszán a Brit–Magyar Irodalmi Hét elnevezésű rendezvényre Angliába érkeztem egy eléggé bizarr összetételű delegáció tagjaként. A brit oldalon foglalt helyet a magyar emigráció két ismert tagja, Czigány Lóránt irodalomtörténész és Peter Sherwood nyelvész-fordító is. Ott volt továbbá Siklós István, az ismert költő és buddhista, Czigánnyal együtt a BBC magyar osztályának jeles munkatársai, akiknek itthon a nevét sem lehetett leírni. A brit oldalt többek közt még egy volt budapesti brit kulturális attasé és az egykori Eötvös-kollégista George Cushing professzor, a PUSZTÁK NÉPE fordítója képviselte.

Az eseménydús Irodalmi Hét egyik napját delegációnk Oxfordban töltötte. Valamelyik ősi kollégium híres professzora kedvtelésből megtanult magyarul, és Ady költészetével foglalkozott. Az ódon falak közt a költő megkérdőjelezhetetlen tekintélyű és hatalmú marxista monográfusa tartott elsodró hevületű megnyitó előadást. Az angol tudósnak az lehetett az érzése, hogy Adyt csupán korai halála akadályozta meg abban, hogy a nemsokára színre lépő Tanácsköztársaság különítményeinek élére álljon. Ő, ha jól emlékszem, Ady istenhitével foglalkozott. Az én dolgom az volt, hogy Ady angolra fordításának kérdéseit boncoljam.

Akkor már sok éve a *The New Hungarian Quarterly* irodalmi szerkesztőjeként kiváló angol és amerikai költőkkel, nyersfordítások és a versekhez fűzött bőséges magyarázataim alapján sok magyar verset ültettünk át sikerrel; ezek rendre meg is jelentek a lapban, majd kötetben, még New Yorkban is. Gondolom, mint irodalmi exportunk szorgos munkása kerülhettem az illusztris delegációba. Csak Ady Endrével nem boldogultunk. Mint igazi vátesz, előre látta, hogy mindenféle percmemberkék pimaszul megkísérlik majd lefordítani verseit, ezért bőségesen ellátta őket lefordíthatatlan szóösszetételekkel, metaforákkal, jelzős szerkezetekkel és egyéb elmés csapdákkal. Meg is mondta: „*Voltom, se végem nem lehet enyhe szabály*”. A költő-fordítókkal, ha csak ritkán ide nem jöttem vagy még ritkábban én oda nem mehettem, légipostán érintkezve dolgoztunk.

Szeretném én látni azt a szerkesztőt, aki a magyar történelemről, nyelvről, költészetéről és Adyról mit sem sejtő tengerentúli költőnek légipostán, érthetően elmagyarázza angolul, hogy (az Élet) „*Nem azért adott annyi szépet / Hogy átvádoljanak rajta / Véres s ostoba feneségek.*” Vagy: „*Szörnyűek az állat-hős igék*”; esetleg azt, hogy: „*Iffjú sirályi kedvek*”, netán, hogy: „*Nyuladoz rám honfiságom*”. Vég nélkül folytathatnám. Csupa nagy Ady-versből idéztem. A megerőszkolt magyar nyelv e kínjában produkált, néha modoros, ám legtöbbször bámulatos költői erejű villanásai szó szerint angol prózára fordítva, illetve körülírva lapos, zagyva sületlenségek, amelyeket az idegen költő nem is tud értelmezni, nemhogy adekvát módon lefordítani. Egy-két, nyelvében mérsékelt adys darabtól eltekintve, még nem is láttam elfogadhatóan angolra fordított nagy Ady-verset. A konferencia résztvevői sóhajtván, de meggyőzve bólogattak. A költői nagyság néha útját állja saját világhírének.

Az oxfordi Ady-konferenciát – amelynek, mint némelykor megesik a konferenciákkal, a világon semmi értelme, haszna, következménye nem volt, leszámítva a tényt, hogy részt vehettünk rajta – a kollégium pazar refektóriumában rendezett elegáns bankett zárta. A házigazda magvas pohárköszöntőjében méltatta Ady Endre nagyobb angliai

ismertségére irányuló közös erőfeszítéseinket, majd ünnepélyesen koccintottunk a magyar–brit kulturális kapcsolatok jövőjére. Ezzel Ady Endre szerepe tulajdonképpen véget is ért ebben a történetben – féltő, hogy Nagy-Britanniában is.

Az enyém valójában itt kezdődik. Makkegészséges voltam. Nem bántott semmiféle kór, például egyebek mellett vesebajom, urológiai, húgyivarszervi gondom sem volt. Idegileg sem voltam rosszabb állapotban, mint általában egy magyar irodalmár a hetvenes évek második felében. Az eset hátterében nem betegség, nem szorongás vagy hirtelen ijedség állt, hanem mégiscsak maga Ady Endre.

Delegációnk másnap hazarepült, kivéve engem, aki Amerikában élő politikai menekült édesanyám összekuporgatott pénzcsekjéből néhány napig még Londonban maradhattam. Mindjárt másnap estére Robert Auty, a konferencián is részt vett egykori budapesti brit kultúrattasé házába voltam hivatalos vacsorára. Annak idején barátságba keveredtem a jó kedélyű, irodalomkedvelő diplomatával és bájos francia feleségével. Érdekes emberekkel, potenciális fordítókkal, költőkkel fogok találkozni náluk, ígérte. Ugyanaznap Siklós és Czigány ebédre hívott meg egy ódon fogadóba, ahol talán már Shakespeare is törölgette bajszáról a sörhabot. A hosszú, jóízű beszélgetésen kívül a remek ökörszálylevesre és a kisebb vödör nagyságú korsó sörre emlékszem, amit udvariasságból megittam, holott langyos is volt, meg nem is szeretem a sört. Elbúcsúztunk, és én elhatároztam, hogy a szép, alkonyba hajló tavaszi délutánon gyalog sétálok el a nem túl távoli Hampsteadbe, ahol Autyék laktak.

Egy forgalmas főútvonalon két, ellenállhatatlan üzlet is kínálta magát: egy könyvesbolt és egy papír-írószer kereskedés. Betértem mindkettőbe, a vásárlás szándéka, pontosabban lehetősége nélkül. Mint színházi fordító, a drámapolcokon böngésztem egy kicsit, aztán a gyerekkorom óta imádott illatáért bementem nézelődni a papírkereskedésbe is. Ezután nemsokára már Hampstead fákkal szegett utcáin jártam.

Még majdnem másfél óra hátravolt a meghívás időpontjáig. Angliában pontosan illik érkezni, de előbb semmiképp. Letértem hát a térképen megtervezett útvonallról, mellékutcákba fordultam, nézegettem az elegáns villákat, a munkából tömegével hazafelé tartó vagy kutyájukat sétáltató, jól öltözött, nyugodt és elégedett arcú, sosem tolatkó gyalogosokat. Ilyesmit otthon nem lát az ember. Élveztem, hogy mikor valamiért töprengve megállok a járda szélén, és még el sem döntöttem, hogy egyáltalán át akarok-e kelni a túloldalra, az autók türelmesen lefékeznek, megállnak, ezért viszonzásul kénytelen vagyok átmenni, akár akartam, akár nem.

Telt-múlt az idő, és föltűnt, hogy a forgalmas utcákon sehol egy üzlet, egy cukrászda vagy vendéglő; tisztán lakónegyedben járok, és az ökörszályleves meg a sör diszkrétan emlékeztetni kezdett az ebédre. A nem túl távoli metrómegállóban biztosan találok illemhelyet, gondoltam, és ráérősen, de célirányosan arra indultam. Csalódnom kellett. London infrastruktúrája még nem érte el azt a fokot, ahol a rengeteg metrómegálló mindegyike rendelkezik a gyakorlatlan sörivók kiszolgálására hivatott mellékhelyiséggel. Lesütött szemmel megkérdeztem a mozgólépcsőn fölértéző utasokat ellenőrző egyenruhás, fekete közeget, de komoran megcsóválta a fejét, azt mondta, „No, sir”, és keresztülnézett rajtam.

Már messze jártam, mikor eszembe ötlött, hogy alázatosan megkérdezhettem volna, ő hol intézi folyó ügyeit. Visszamenni azonban már kockázatos volt. A metrómegálló miatt letértem az Autyékhoz vezető útvonallról, és most arra igyekeztem visszajutni, miközben azt latolgattam, nem járok-e jobban, ha visszasietek a főútvonalra, és a papírkereskedésben, férfi a férfinak, bevallom helyzetemet a készsége eladónak, aki

megkérdezett, hogy miben lehet segítségemre, és kereken megmondom neki, hogy miben. Kinéztem belőle, hogy megértene. Legrosszabb esetben veszek tőle egy ceruzát. A könyvkereskedésben rám mosolygó, csinos fiatal eladólány nem jöhet számításba. Ha visszamegyek a papírboltig, akkor elkésem Autyéktől, ha viszont most egyenest Autyékhöz sietek, akkor túl korán érkezem, ami nem *comme il faut*. Azért egy kelet-közép-európainak is van önérzete, és volt gyerekszobája, még ha lebombázták is. Mese nincs, a dolgot útközben kell elintézni.

A helyzet kezdett nyomasztóvá válni. A koktélon, levesen és sörön kívül az elfogyasztott húsfétel és párolt zöldség túlnyomó része ugyancsak vízből áll, gondoltam, akárcsak én. Víz a víz ellen. Végigvettem a lehetőségeket. Becsöngetek egy villába, és töredelmesen előadom, hogy mi a helyzet. Résnyire nyílt ajtó, gyanakvó női arc, idegen akcentusom hallatán rémtörténetek idéződnek föl az illetőben – igen valószínű, hogy bevágja előttem az ajtót, és igaza van. Ezzel sok időt veszítek, bár elképzelhető, noha nem valószínű, hogy megértő, humanitárius lélekkel kerülök szembe, aki betessékel. Nem vállalható kockázat. Nincs más hátra, mint az utca.

Ekkorra már bekapcsolták a közvilágítást. A szinte nappali fényben rövid terepszemle után meg kellett állapítanom, hogy lehetetlen a járdán álló nagy fák bármelyikének tövébe, mögé, elé, mellé, köré, árnyékába vagy valamelyik kerítéshez a jellegzetes testtartásban odaállni, mert minden oldalról megvilágítva, jól látható vagyok. Nagy a gyalogos- és az autóforgalom. Arra gondoltam, talán megúszható, ha csupán éppen hogy, hanyagul, mintegy pusztá tréfából, afféle csodabogár, kis rejtélyes mosollyal átmenetileg kissé könnyitek magamon egy fánál – elvégre a *permissive society*, az „engedékeny társadalom” korában élünk; pár pillanat lenne az egész. Majd, mintha mi sem történt volna, esetleg vidáman füttyörészve, azonnal továbbmegyek, az árulkodó cipzárat csak távolabb húzom föl. Így az erkölcsi világrend helyreáll, és majd Autyéknál a módóban befejezem a műveletet. De ahogy így elnéztem a nyüzsgő forgalmat, úgy véltem, az átmeneti megoldást sem lehetséges végrehajtani, mert azonnal megállna mellettem egy rendőrautó, és máris útban lennék a kerületi kapitányság felé, miközben a rendőr udvariasan ismertetné velem a jogaimat, amelyek közt a járőrautó összevizezése föltehetőleg nem szerepel.

Valahol olvastam, hogy a Don-kanyarban, a Gulagon, koncentrációs táborban vagy más szörnyű helyen a férfiak kényszerből megtanultak nadrágon belül vizelni úgy, hogy a nadrágjuk – nyilván aránylag – száraz maradt. Na és a cipőjük? Talán mikor sortban és mezítláb jártak; de szerintem akkor is kockázatos. Ám meglehet, hogy nőkről olvastam ezt, és ebben az esetben, szoknyáról lévén szó, a dolog kivihetőbbnek látszott, bár erre nézve nem igazán rendelkeztem kellő ismeretekkel, és különben is hiú ábránd. A témával kapcsolatos minden emlék hirtelen eszembe jutott, ami már a kezdődő pánik jele lehetett.

Például mindjárt a saját édesanyám esete. 1950-ben egy abszurd politikai kirakatper elítélteként börtönben ült szegény, és egy napon a márianosztrai fegyintézetből negyvenedmagával összeláncolva, egy ponyvás teherautón átszállították a kalocsaiba. A nagy távolság miatt időnként megálltak, a géppisztolyos férfi fegyőr leszállította őket, az árokparton magával szemben fősorakoztatta a negyven összeláncolt nőt, majd kiadta a parancsot: „Hugyozni!”, és izgatottan föl-alá járva bámulta a guggoló nőket, akik majd’ hanyatt estek a nevetéstől, annyira bizarr volt a helyzet, de hát engedelmeknek kellett, mesélte anyám, nem is a parancsnak, hanem a természetnek. Mélységesen meg tudtam érteni anyámat. Aztán elhessegettem ezt is, és megpróbáltam képzeletemet

másfelé terelve, magasztosabb dolgokra gondolni. Adyra például: micsoda fenséges góg, micsoda lenyűgöző, macsó pózok, micsoda tisztánlátás és mekkora költői erő! – de ekkor rájöttem, nyilván azért gondolok épp őrán, mert neki is altesti problémája volt. Akkor inkább – de már semmi más nem jutott eszembe, mint az, hogy a hátralevő húszvalahány percben meg kell őriznem emberi és magyar méltóságomat, hogy száraz lábbal átkelve Hampsteaden, hazámat méltón képviselhessem a brit diplomácia és érdekes angol költők előtt, akik ráadásul költészetünk potenciális fordítói. Elvégre a hazáért és költészetünkért küzdök itt, messze idegenben, a hólyagrepedéssel, jobb esetben a nyilvános megsemmisüléssel.

A záróizom egyelőre derekasan állta még a belső dagály fenyegető nyomását, ám a hólyag kis, komisz, szúrós görcsökkel jelezte, hogy tágulóképessége nem határtalan. Le kellett lassítanom – ami fokozta az aggodalmamat, hogy alaposan el fogok késni, és az itt modortalanságnak számít. Pláne, hogy én vagyok a díszvendég, akit az érdekes költőknek elővezetnek. Később föltűnt, hogy egy ideje már egészen apró léptekkel járok, mert úgy biztonságosabb. Csak most meg ne szólítson valaki, egy makacs koldus, egy útbaigazítást kérő idegen, egy őrült prédikátor, ne adj' isten, egy kóbor ismerős – ez velem külföldön gyakran előfordul. És minden köhögés, nevetés, tüszentés, szellentés, botlás, hirtelen mozdulat végzetes lehet.

Végre, már vagy negyedórás késéssel, befordultam Autyék utcájába. A házszámokból ítélve még jó pár száz méter állt előttem. Ekkor már szorosan összezárt lábbal és egymást súroló cipőkkel, maximum arasznyi léptekkel haladtam célom felé. Térdből kellett mozgatnom összezárt lábamat, mint akinek összebilincselték a bokáját. Súlyos betegnek, nyomoréknak nézhetett akárki; gerincvelő-sorvadás, a szifilisz végső stádiuma. Már megint! Kivert a víz is, de az örvendetes volt, mert a sör legalább csekély része a bőrömmön át távozik belőlem.

Már láttam az ajtót, a mennyország kapuját, amelyen rögvést becsöngetek, bebocsátatom, és szinte nyomban üdvözülni fogok. Csak odaérjek. Már komoly fájdalmaim voltak. Fölmerült az ötlet, hogy a bal nadrágzsebemen keresztül esetleg erősen összecsiszom az illetékes testrészt sűrűn redőzött, tágulékony végét, ezáltal valamelyest tehermentesíthetem a hólyagot. Jobbomat a csöngetésre és kézfogásra szabadon hagyom. Ez azonban könnyen azzal a következménnyel járhat, hogy már nem leszek képes újra összeszorítani a záróizmot, aminek következtében egy minimum villanykörte nagyságú, vagy még nagyobb és sebesen növekvő hólyag keletkezik, a fitymaszkület ellentéte, gondoltam, bizonyára szokatlan kórkép, semmiképp sem jóindulatú; egy testen kívüli ciszta, akár egy folyadékkal telt luftballon. Nagyon erősen szorítanom kell majd a végét, nehogy a roppant nyomás hatására idő előtt kipukkadjon a nadrágomban. De: zsebre vágott kézzel állítsak be egy brit diplomata otthonába? Továbbá: ha üdvözlés, kézfogás után révbe értem is, a mosdóban mi lesz? A zsebből fogom, tehát nem tudom elővenni, hacsak a végét a sliccen jobb kézzel benyúlva bal kézről valahogy át nem veszem a jobbra, ami ekkora nyomásnál már fölöttébb kockázatos. De még ha ez sikerülne is, a robbanás aligha lenne elkerülhető, mert célzásról már szó sem lehet majd.

Már csak három vagy négy lépcső választott el a villa bejáratától. Újabb nem várt, keserves próbatétel! Vajon mi a legkevésbé kockázatos módszer? Biztonságosan összezárt, páros lábbal fölugrálni? Egy meglett korú magyar irodalmártól mégiscsak furcsa lenne, ha netán látna valaki, például egy késve érkező érdekes angol költő. Így kell ezeknek járnai a vasfüggöny mögött? Vagy a hagyományos lassú, esetleg cselesen villámgyors, de gondosan megtervezett mozdulatokkal történő föllépés? Ki tudja, mi történik?

Már némi szivárgást észleltem az inkriminált helyen. Cselekedni kellett. Bonyolult, veszedelmes koreográfiával, csípőből csavarodva, mint egy kígyó, valahogy föltekeredtem. Lépcsőről lépcsőre, rövid szünetekkel. Káprázott a szemem, zakatolt a szívem, azt hiszem, ziháltam is, és halálápadt lehettem, mikor megnyomtam a csengőt.

Nagyon hamar nyílt az ajtó, és ott állt előttem az alacsony termetű házigazda, széles mosollyal, ölelésre tárt karral. Láthatott valamit az arcomon és a különös módon, ahogy összezárt térddel, óvatosan, mintegy araszolva veszem az utolsó akadályt, a küszöböt, mert aggodalmas arccal megkérdezte, jól vagyok-e. Túlságosan lekötött a küszöb, nem válaszoltam. Auty látta, hogy ölelés itt nem lesz, félreállt hát az ajtóból, és én beljebb csosszantam-araszoltam-riszálódtam az előszobába. Becsukta mögöttem az ajtót, mellém állt, és bizalmas hangon újra megkérdezte: Biztos, hogy minden rendben van, Miklós? Minthogy még mindig nem bírtam válaszolni, mint egy hajdani világbirodalom jól képzett diplomatája, rendes hangján udvariasan mentséget kínált csúnya késésemre: Biztosan eltévedtél, szegény Miklós, olyan egyformák itt az utcák, másokkal is előfordult, de semmi baj, már mindenki itt van, és szeretettel várunk. A lakás belsejéből vidám társaság beszélgetése hallatszott ki az előszobába. Megannyi érdekes költő. Akik miattam jöttek. De én már nem voltam magamnál.

Magamnál nem, de jelen igen. Személyiségem többfelé hasadt. Végzetes pillanatokban mindent különösen élesen és kívülről is lát az ember. Érzékeltem, hogy most valami rettenetes és jóvátehetetlen történik, de én már nem tehetek ellene semmit. Heves önsajnálattal fogott el. Ugyanakkor élesen figyeltem Auty arcát, amely rövid időre megkövült, majd aktiválódott, és részvevő kifejezés jelent meg rajta, amit rövid karmozdulattal kísért. Kitárta az előszobából nyíló, tőlem körülbelül méternyire levő kis mosdó ajtaját. Eső után a köpönyeg. Az a méter győzött le engem, állapítottam meg keserűen, akár egy maratoni futó, akit orrhosszal vert meg egy másik. Ebben a pillanatban megjelent az ajtóban Autyné, bájosan mosolyogva, arcán a sok év utáni viszontlátás örömeivel, de azonnal fölmérte a helyzetet, megtorpant, és dallamos anyanyelvén fölkiáltott: *O la-la, mon Dieu, pauvre Miklos! Azzal szemérmesen sarkon fordult, és visszament az érdekes költők közé, akiknek mondott valamit. Csönd lett odabent. Vajon mit mondhatott? A vendégiünk sajnos összecsinálta magát, ezért majd kissé később vacsorázunk.*

Nem bírtam mozdulni a helyemről. Először a bal, majd nem új fekete cipőm telt meg, majd, mint az örült, ki letépte láncát, az ár kilépett medréből, és a fényes parketten sebesen terjedt tovább, tükrén megcsillant az antik mennyezeti csillár sárga fénye. Láttam, ahogy elér egy perzsa szőnyeget, amely szomjasan beissza, miközben azon a rohamosan terjedő részén a tarka minták színe valamelyest sötétebbre változik. Auty óvatosan kissé arrébb húzódott. Mintha halk csobogást is hallottam volna. Nadrágom szára a lábamhoz tapadt.

Voltak tapasztalataim az altesti érzés- és élményvilág sokszínű gazdagságáról, de effajta eksztatikus elragadtatás, semmihez sem hasonlítható, mámoros gyönyör létezéséről sejtelmem sem volt. Hunyt szemmel átadtam magam a lehangoló élvezetnek; megszenvedtem érte. Úgyis mindegy most már – kicsi vagy sok, egyre megy. Képtelenség volt abbahagyni. Hogy is képzelhettem ott az utcán, hogy épp csak hogy, átmenetileg könnyíték magamon? Nincs *interruptus*, emberek, nem lehetséges! Közben egyik józan énem már a jövőbe tekintett, és azon töprengett, mit szokás mondani ilyen helyzetben, de tapasztalat híján egyelőre tanácstalan volt. Sűrűn szabadkozni kell, nyilván, elnézést kérni. El lehet ezt nézni? Egy másik én közben úgy döntött, a minimum, amit meg kell tenni, az a kárelhárítás vállalása és azonnali megkezdése.

Ott álltam csordultig telt cipőmben, és kezdtem magamhoz térni. Kiürültem, mint egy alkotó, aki végre befejezte nagy művét, amely most már saját, önálló életét éli, és ő most nem tudja, mit is kezdjen magával. Rádöbentem, hogy én vagyok az, nem más, hanem velem történt mindez. Auty törte meg a csöndet, vizasztalni próbált. Sebaj, Miklós, mondta nem igazán meggyőző, diplomatikusan mosollyal. Velem is előfordult fiatalkoromban, mikor alkoholista voltam. Nem vagyok alkoholista, mondta rekedten, de önérzetesen valaki, akiről kiderült, hogy én vagyok; még csak be sem csíptem, tettem hozzá, csak történetesen kicsit sok sört találtam ma inni, és errefelé nincsenek nyilvános illemhelyek. Mit képzelsz rólam? Örülhet, hogy csak sört és nem mondjuk szalmonellát nyeltem le abban a fogadóban! Most megnézhethné magát és a lakását. De gyorsan bocsánatot kértem tőle magamban, és elszánt hangon fölszólítottam, adjon vödört, fölmosóröngyöt, és én tüstént mindent rendbe fogok hozni. Auty, a diplomata, úgy tett, mint aki bízik ebben, hozott egy vödört meg egy nyeles fölmosószerszámot, majd biztató mosollyal megveregette a vállamat, a tócsát kikerülve bement a társalgóba, és becsukta maga után az ajtót. Ebből arra következtettem, hogy egy időre magamra hagynak.

Először is kiürítettem a cipőmet, majd lefejtettem magamról a legjobb öltönyöm nadrágját, és a vödör fölött kifacsartam. Az alsónadrág tekintetében haboztam. Bárki rám nyithat, ezért úgy döntöttem: marad, ahogy van. A megszégyenülésnek is megvan azért a határa. Zakómat a fogastra akasztottam, föltúrtem az ingujjamat, és munkához láttam.

A hatalmas tócsával aránylag hamar végeztem, de a perzsaszőnyeg komoly gondot okozott. Drága és valódi darabnak néztem. Kitapostam belőle és fölittattam, amennyit tudtam, de mérete és vastagsága miatt ennél többet nem tehettem. A vizes felmosóval csak rontanék a helyzeten. Végül inkább összehajtogattam, és sokatmondóan a bejárati ajtó mellé húztam, föltűnő helyre, mintegy jelezve, hogy nem hagyom annyiban, hanem majd magammal viszem tisztítás céljából. Hogy hogyan, azon most nem volt idő gondolkodni.

Mikor megfordultam, egy khakiszínű, vasalt nadrág és egy pár zokni hevert némán a sarokban álló, aranyszálas brokáttal bevont antik karosszéken. Munkámba merülten észre sem vettem, hogy diszkréten bejött, majd kiment valaki. Még nem is gondolkodtam a nadrágproblémán. A zokni – ha jól emlékszem, skót mintás – komoly erőlködés árán csaknem a bokámig jött föl a lábamra. Cipővel, ezt tudták, nem is érdemes kísérletezni. A fejfel alacsonyabb házigazda nadrágjának szára lábszárközépig ért. Csak övem segítségével lehetett valamennyire rögzíteni, és alul kegyetlenül bevágott. Saját nadrágomat összehajtogatva hangsúlyosan a szőnyegre helyeztem. Fölvettem sötét zakómat, kissé még cuppogó cipőmet, utoljára elégedetten körülnéztem az előszobában, és körbeszimatoltam. Valaha azt olvastam egy lexikonban, hogy a friss emberi vizelet szaga a frissen főtt húslevesére emlékeztet. Reméltem, hogy mások is úgy gondolják, mert én csak a friss emberi vizelet szagát éreztem. Pedig számtalanszor fordultam a vödörrel a mosdó és a terep között, igazán minden tőlem telhetőt megtettem a fölmosóval.

Még arra emlékszem, hogy mikor végül beléptem a társalgóba, egy nyolc-tíz tagú, jókedvű beszélgetésben összemelegedtem, italozó kompánia elhallgat, rám bámul, aztán valaki tapsolni kezd, és nevetve megéjleneznek. Igazi angolos reakció volt. Meghatott, hogy díjazza a teljesítményemet. Hogy nem haltam bele, hogy nem nyelt el a föld, hogy nem menekültem el a helyszínről hanyatt-homlok, sőt van bátorságom belépni közéjük. Skót zokniban, lábszárközépig érő khakinadrágban és anyagában csíkos sötét-kék kamgarnzakóban. Magam is úgy véltem, hogy ez azért valami.

A vacsoráról, a társalgásról, az érdekes költőkről semmiféle emlékem nincsen; agyam törölte. Aztán a háziaktól kapott nejlonzsákban Auty segítségével a taxihoz cipelem a szőnyeget, majd a szálloda éjszakai portása kissé kiguvadt szemmel, de rezzentelen arccal átadja a kulcsomat.

Reggel első utam egy vegytisztítóba vezetett. Elintéztem a házhoz szállítást is. Anyám majd' minden pénzecskéje ráment. Szerencsére volt másik cipőm, nadrágom. Még két napig ténferegtem Londonban, minden pillanatban arra számítva, hogy hirtelen a vállamra csap egy kéz, és egy érdekes angol költő barátságosan megkérdezi: Ugye jártál orvosnál, öreg fiú? Malév-gépet még nem vártak olyan türelmetlenül és éhesen, mint én.

Itthon újra meg újra átéltem magamban a helyzetet, és mindig arra jutottam, hogy egyszerűen nem volt más választásom; azt tettem, amit kellett. Mikor lelkileg már alkalmasnak éreztem magam a feladatra, levelet írtam Autyéknak. Sűrű bocsánatkérések közepette, természetesen a részletek mellőzésével, leírtam agóniámat, ahogy minden szóba jöhető lehetőség sorra lehetetlennek bizonyult, és végül föl kellett adnom a reménytelen küzdelmet. Az evvel járó mennyei élvezetről nem tettem említést. Finoman még egy csöppnyi humort is megengedtem magamnak, ismerve kedvességüket, nagyvonalúságukat. Bízom benne, írtam, hogy a szégyenletes esetnek nem lettek maradandó nyomai, és régi barátságunk sem sínylette meg.

Válasz azonban nem érkezett.

Herta Müller

MINDEN SZÓ TUD VALAMIT AZ ÖRDÖGI KÖRRŐL*

Nádori Lídia fordítása

VAN NÁLAD ZSEBKENDŐ?, kérdezte anyám minden reggel a kapuban, mielőtt ki léptem az utcára. Nem volt nálam. És mivel nem volt nálam, visszamentem a szobába, és magamhoz vettem egy zsebkendőt. Egyik reggel sem volt nálam, mert minden reggel erre a kérdésre vártam. A zsebkendő volt a bizonyíték, hogy a reggeli órákban anyám vigyáz rám. A későbbi órákban és későbbi dolgaimban magamra voltam utalva. A kérdés – VAN NÁLAD ZSEBKENDŐ? – közvetett gyöngédség volt. A közvetlen gyöngédség kínos lett volna, ilyesmi nem létezett a parasztok között. A szeretet a kérdés álruháját öltötte. Csak így lehetett szárazon kimondani, a kurta parancsszavak hangján, amelyek munka közben hangzottak el. A nyers hang még hangsúlyozta is a gyöngédséget. Minden reggel kétszer voltam a kapuban: egyszer zsebkendő nélkül, másodszor zsebkendővel. Csak ezután léptem ki az utcára, mintha a zsebkendővel együtt anyámat is magammal vinném.

* © The Nobel Foundation 2009. A szöveg rövidített változata elhangzott az Irodalmi Nobel-díj átvételekor, 2009. december 7-én. A fordítás a www.nobelprize.org oldalon közzétett teljes szöveg alapján készült.